

Asia: VN /5137/2022

Työryhmän lausuntopyyntö valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta sekä valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta

Onnettomuustutkintakeskus kiittää mahdollisuudesta kommentoida muistiota. Muistio on selkeä ja sisältää monta perusteltua ja hyvää kehittämisajatusta yhteiskunnan varautumisen parantamiseksi.

Miten arvioisitte voimassa olevan valmiuslain kokonaisuutta ja toimivuutta? Mitä valmiuslaissa tulisi erityisesti kehittää?

Onnettomuustutkintakeskus on viime vuosina perehtynyt valmiuslain toimivuuteen erityisesti tutkinnassa "P2020-01 Koronaepidemian ensimmäinen vaihe Suomessa vuonna 2020":

1. Kriisijohtamisessa jäi puuttumaan tehokas asioita aktiivisesti ja poikkihallinnollisesti valmisteleva, toimeenpaneva ja seuraava toimija. Puutteena oli tekemisen keskittyminen liiaksi niin sanottuun toimivaltaiseen ministeriöön. Yhteistoiminta käynnistyi hitaasti ja jäi joiltain osin liian vähäiseksi. Ennakoivaan valmisteluun ei myöskään kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Poliittisella tasolla syntyneiden ratkaisujen toimeenpano osoittautui ajoittain hankalaksi. Kriisijohtamismallia ei määritellä valmiuslaissa, mutta se liittyy olennaisesti valmiuksiin selviytyä isoja ratkaisuja vaativasta nopeasti kehittyvästä tilanteesta. Toimivaltaisen ministeriön käsite ja malli on ongelmallinen, koska laaja tilanne on aina poikkihallinnollinen ja kunkin hallinnonalan on oma-aloitteisesti ja viiveettä hoidettava omat tehtävänsä.
2. Pandemian aikana valtioneuvostossa ja valtionhallinnossa nähtiin asioita eri tavoin kuin alueilla ja kunnissa. Erot johtuivat todennäköisesti eniten siitä, että toisaalla näkökulma ja tilannekuva oli valtakunnallinen ja toisaalla alueellinen tai paikallinen. Paikallisesti päätöksiä ja toimenpiteitä voi olla hankala perustaa valtakunnalliseen tilanteeseen ja uskallusta vahvoihin toimiin voi puuttua. Tarvitaan keinoja, joilla valtioneuvosto pystyy laajassa kriisissä ohjaamaan aluehallintovirastoja ja kuntia yhdenmukaisiin ja nopeisiin, mutta kuitenkin alueelliset erityispiirteet huomioon ottaviin toimenpiteisiin. Nopeasti etenevä kriisi edellyttää nopeita ja laajoja ratkaisuja.
3. Monien organisaatioiden jatkuvuus- ja valmiussuunnitelmissa oli keskeneräisyyksiä ja päivitykset olivat jääneet tekemättä. Suunnitteluprosessi parantaa organisaatioiden päivittäistä työtä kriisisietoisempaan suuntaan, tuottaa kehittämisajatuksia ja sitä kautta valmiuksia monenlaisista

tilanteista selviytymiseen. Siksi tutkintaryhmä suositti, että valtionhallintoon, alueille ja kuntiin kehitetään yhteinen toiminto, jossa säännöllisesti tarkastellaan muun muassa auditointien avulla varautumisen tilaa ja tuetaan organisaatioita varautumistyössä.

Jatkuvuus- ja valmiussuunnitelmissa on tyypillisesti merkittäviä eroja siinä, mihin riskeihin on varauduttu. Siksi olisi todennäköisesti järkevää kytkeä varautumisveloitteet yhteiskunnan turvallisuusstrategiaan ja kansalliseen riskiarvioon, jolloin varautuminen vastaa kulloinkin yhteisesti määritettyä uhkatilannetta. Tämä sidos myös pakottaa pitämään nämä asiakirjat ajantasaisina ja laadukkaina.

Onko muita näkökulmia, joita edustamanne taho erityisesti toivoisi otettavan huomioon valmiuslain uudistamista koskevassa työssä?

Valmiuslaki on pääasialliselta tarkoitukseltaan poikkeusolojen lisätoimivaltuuksia koskeva laki. Onnettomuustutkintakeskus haluaa kiinnittää huomiota siihen, että varautuminen on jatkumo kriisittömästä tilanteesta aina poikkeusoloihin ja puolustustilaan. Hyvä selviytyminen edellyttää, että toiminta on koko ajan vikasietoista ja jatkuvasti kehittyvää. Myös koronan aiheuttamissa poikkeusoloissa lähes kaikki asiat hoidettiin normaaliolojen toimivaltuuksilla.

Varautumista jossain määrin mutkistaa se, että jatkuvuus- ja valmiussuunnittelu pidetään erillään päivittäisestä tekemisestä. Jos jatkuvuus- ja valmiussuunnitelma on upotettu osaksi arkipäivän työtä, pystyy organisaatio paljon joustavammin reagoimaan erilaisiin poikkeaviin tilanteisiin jo normaaliolojen aikana, toimenpiteitä ei tarvitse erikseen etsiä ja järjestelyt ovat koko ajan reaaliaikaisessa testauksessa.

Varautumisveloitteiden olemassaolo on koronatutinnan perusteella laajasti ymmärretty, mutta käytännön työssä on ollut vaikeuksia, hitautta ja monimutkaisuutta. Erilliset suunnitelmat normaalioloja ja poikkeusoloja varten monimutkaistaa käytännön työtä ja aiheuttaa päällekkäisyyksiä.

Kokko Kurt
Onnettomuustutkintakeskus

Valonen Kai
Onnettomuustutkintakeskus